

OBSERWUJEMY POWRACAJĄCE PTAKI

Dni stają się dłuższe, słońce mocniej przygrzewa, zbliża się wiosna. Świadczą też o tym pierwsze śpiewy ptaków, odzywających się jeszcze niepełnym głosem w słoneczne dni. To ptaki, które spędziły u nas zimę i czekają na stosowną chwilę, żeby wkroczyć w pełną wiosnę.

Ptaki wracają z zimowisk według stałego kalendarza powrotów. Człowiek obserwuje te przyloty już od wielu, wielu lat, bo powracające ptaki to zapowiedź wiosennych zmian, cieszących także nas. Wiemy już których gatunków, w jakich terminach można się spodziewać.

Przyloty **skowronka** zaczynają się już od połowy lutego. Skowronek jest małym ptakiem, żyjącym wśród pól i łąk. Nie wszyscy mają możliwość zauważyć jego powrót. Ale na pewno wszyscy znają jego śpiew, który słychać w pełni sezonu - wibrujący, wznoszący się nad polem wraz ze zrywającym się w górę ptakiem.

Skowronek - fot. Paweł Waclawik

Wczesną wiosną łatwiej nam zauważyć powroty ptaków dużych, zwłaszcza kiedy wracają grupowo, a najlepiej takich, które żyją w pobliżu człowieka. Do pierwszej grupy należy żuraw, do drugiej nasze boćki.

Żuraw przylatuje do nas na przełomie lutego i marca. Jest ptakiem o prawdziwie królewskim wyglądzie! Porusza się wręcz majestatycznie. W locie żurawie bywają mylone z bocianami. Ale uwaga – można nie dać się zmylić – **żurawie lecą w skupieniach, które nazywamy kluczem.** Jeśli słyszymy, że ktoś widział klucz lecących bocianów, możemy sądzić, że były to żurawie – **bociany nigdy nie tworzą kluczy.** Jeśli przy tym lecące ptaki odzywają się charakterystycznym, trąbiącym głosem (**klangor**), prawdopodobieństwo zamienia się w pewność.

Para żurawi wiosną - fot. Paweł Waclawik

Nieco później, bo od drugiej połowy marca, wracają bociany. Nasza wieś jest mocno przywiązana do ich widoku, a wszędzie ptaki te są witane z radością. Gniazdo boćka na dachu domostwa miało przynosić szczęście, a i teraz gospodarze chętnie zakładają na dachu specjalne podstawy, żeby ułatwić mu założenie gniazda. Bociany zwykle wracają do zajmowanego od lat tego samego gniazda, ale jeśli coś przeszkodzi w powrocie ubiegłorocznemu towarzyszowi, w gnieździe pojawi się inny. Para wita się w gnieździe klekotem – czyli szybkim „klapaniem” dzioba. Wszyscy znamy ten dźwięk.

Większość ptaków wraca do nas w marcu – kwietniu. **Najpóźniej pojawią się ptaki owadożerne.** A to dlatego, że owady - ich pokarm - obudzą się do życia, gdy będzie już cieplej. W połowie kwietnia przylecą więc jaskółki dymówka i oknówka. Najpóźniej, bo czasami na przełomie kwietnia i maja – jerzyk. I to będzie znak, że wiosna jest w pełni.

Dymówka - fot. Jukka J. Nurmi

Terytorium i zachowania godowe

Wiosenne ożywienie ptaków wiąże się z ważnymi dla nich zadaniami – trzeba wyszukać dobre miejsca na gniazdo, zbudować je i znaleźć partnera. U większości ptaków to samiec zajmuje terytorium, na którym będzie gniazdo i wychowane będą pisklęta. **Panowanie nad swoim terytorium samiec ogłasza donośnym śpiewem.** Jest to znak dla konkurentów, że miejsce jest już zajęte, a także sposób na zainteresowanie sobą partnerki. Każdy gatunek ma swoją własną pieśń, czasami dość skomplikowaną, układającą się wręcz w „zwrotki”. „Obsłuchany” z głosami ptaków ornitolog potrafi poznać gatunek ptaka, nie widząc go, właśnie po śpiewie.

Niektóre ptaki, dzięki szczególnym umiejętnościom, wprowadzają tu trochę zamieszania – na przykład **szpak**, potrafi naśladować (przedrzeźniać) śpiew innych ptaków, a nawet gwizdanie człowieka. Szczególny rodzaj „muzyki” stosują dzięcioły – sygnał, że są silnymi ptakami i panują nad swoim terytorium dają bębnieniem – serią szybkich uderzeń dziobem w pień drzewa (zobacz: Ptak miesiąca. Marzec).

*Śpiewający szpak
fot. Shay Connolly*

U wielu ptaków samce są na wiosnę bardziej kolorowo ubarwione, niektóre toczą drobne potyczki z konkurentami i zwracają na siebie uwagę samic szczególnym zachowaniem. To zachowanie nosi nazwę **toków**.

Żurawie po powrocie z zimowiska (zdarza się, że zalega jeszcze wtedy warstewka śniegu) zajmują jak najszybciej terytoria i rozpoczynają widowisko - taniec godowy pary, którego widok zapiera dech w piersiach. Ptaki krążą wokół siebie z rozpostartymi skrzydłami, wykonują niespodziewane wyskoki i głębokie skłony. Imponująco wyglądają także toki **batalionów**, ptaków mieszkających na podmokłych łąkach. Samce batalionów są w tym czasie ptakami wielkiej urody, mają kolorowe ozdobne pióra wokół szyi. Gromadzą się w grupy i prowadzą między sobą krótkie pojedynki - przybierają różne pozy, puszą się, starają się wyglądać groźniej i bardziej imponująco niż konkurent.

Gniazdo

Budowa gniazda to kolejna odsłona wiosennych zachowań ptaków. Panuje tu duża dowolność. Ale ptaki tego samego gatunku mają podobne gniazda. Obowiązuje jedna zasada – gniazdo i jego ukrycie muszą gwarantować bezpieczeństwo znajdujących się w nim jaj, a potem piskląt. Do budowy gniazda ptaki używają różnych materiałów – gałązek, suchych traw, roślin wodnych, a duże ptaki (bocian, czaple, bielik) nawet grubszych gałęzi. Do miękkiego wyścielenia gniazda nadają się włosy, pióra, mchy, liście i puch. Ptaki wykazują tu dużą pomysłowość.

Niektóre gatunki zakładają swoje gniazda w dziuplach, czyli w środku drzewa - to tak zwane **dziuplaki**, np.: dzięcioły, sikory, sowy, szpak, dudek, ale także wodny ptak - gągoł.

Są ptaki, które wykorzystują nory w ziemi, np.: jaskółka **brzegówka** lub niezwykle kolorowy ptak - **zimorodek**. Do drążenia nor i tuneli nadają się piaszczyste skarpy nadrzeczne i żwirowiska. Dość łatwo zauważyć miejsce, gdzie osiadły brzegówka. Uwijają się zwykle w większej liczbie wokół skarpy, ponieważ gniazda zakładają grupowo – w kolonii. Jeszcze inne ptaki traktują swoje gniazda bezceremonialnie i składają jaja wprost na ziemi, wśród kamieni, patyków lub traw. Wbrew pozorom takie gniazdo jest zupełnie dobrze ukryte, bo „wtapia się” wyglądem w otoczenie. Nawet układ barwnych plam na jajach przypomina otoczenie. Takie gniazdo mają np.: **sieweczki**, ptaki żyjące na brzegach rzek.

Wiele ptaków dba o bezpieczeństwo swoich gniazd, budując je w miejscach trudno dostępnych – na przykład **jerzyk** w pionowych ścianach budynków.

Z kolei **trzciniak**, ptak żyjący nad brzegami wód, swoje gniazdo zawiesza pomiędzy trzciami nad wodą.

Najkunsztowniejsze gniazda wśród naszych ptaków tworzy **remiz** i **raniuszek**. Są one uplecione z puchu, mchów, włókien roślin i pajęczyn. Mają postać puchatego worka z małym otworem wlotowym z boku. Remiz zawiesza takie gniazdo na końcu wiotkiej gałązki nad wodą, tak żeby niepożądany gość (drapieżnik) nie mógł się do niego dostać.

*Szpak zakłada gniazdo w dziupli -
fot. Paweł Waclawik*

*Brzegówka przy gnieździe -
fot. John Carey*